

בקשת, מדת הרחמים שהוא אות ברית חתנהג עמו, שאין העונש ההסתכלות בקשת ממש שהרי נצטוו להסתכל בו ולברך עליו נאמן בבריתו וקיים במאמרו, והכוונה שמקים דברו הטוב לאותם שנכנעים לפניו בלב שלם כקשת שהוא כפוף²⁰.

כ. ויחל נח איש האדמה. [נח] שהיה האיש הנכבד שבאדמה, נעשה חולין²¹ כשנטע (ה)כרם, שנטע הגפנים שורות שורות הנקראים "כרם"²².

כא. וישת מן היין וישכר ויתגל. הודיענו שהיין סבה לרעות רבות, החטיא לנח איש צדיק תמים, וגרם לו שהיה מקצת זרעו מקולל שהיה שלישי העולם ועבד עבדים, שהנמשך אחריו יותר מדאי הוא עבד תאותו, ואמר הפלוסוף למלך אחד אתה עבד עבדי ויצרך מושל כך נמצאת עבד עבדי, ולפיכך הזהירה תורה על היין בפרשת נזיר²³. והראב"ע פירש²⁴ כי מלת נזיר מגזרת "נזר", והעד כי נזר אלקיו על ראשו, כי כל בני העולם עבדי תאוות העולם, והמלך באמת שיש [לן] נזר ועטרת מלכות בראשו, וכן כל מי שהוא חפשי מן התאוות. ועל כן הזהירה תורה לכהן השותה יין דרך שכרותו שלא יעבור עבודה²⁵ והוא ששתה רביעית, וכן אמרו לחכם ששתה רביעית אל יורה²⁶. וזהו שאמרו בפ"ק דביצה²⁷ דרב לא מוקים אמורא עליה מיומא טבא לחבריה משום שכרות, שבאותו זמן הדרשנים היו דורשים ברבים כדיני התלמוד הצריכים לאותו יום טוב והיו מורים הוראות בדרשותיהם, ולפיכך אחר סעודה לא היו דורשים משום חשש שכרות ובלבול המוח. וכן אמרו²⁸ שכור [אסור] להתפלל ואם התפלל תפלתו תועבה, וזכר לדבר יין ושכר אל תשת²⁹. וחכם ששתה כדי רביעית אסור להורות תפלת שתוי תועבה. אמנם אין זה אלא במתפתה ביינו יותר מדאי אבל בשתייה כדת אז טוב, אמרו בפסח שני³⁰ ר' ישמעאל בר' יוסי איקלע לבי ר' י' ויהבו ליה כסא קבליה בחד זימנא ושתייה בחד זימנא, אמרו ליה לא סבר לה מר השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגון, א"ל לא אמרו בכוסך מועט וייןך מתוק וכריסי מרובה³¹. וכתב הרב אדני אבי ז"ל בפ"ק דמגלה³² אמר (רבה) [רבא] מיחייב איניש לבסומי בפורייה עד דלא ידע וכו' לבסומי להשתכר. וכמה מן הריחוק במאמר הזה בדעת הראשון, בחייבו שכרות דמיון השכל בהשקאת היין לפתילה הדולקת בנר עם שמן, תתן בה שמן די הצורך תוסיף אורה ואם תרבה בה על הצורך תשקע ותכבה, וכאן חייב השתייה בכוונת בלבול השכל עד דלא ידע. והטעם בעבור היות היין מסבב קלקול והפך מבוקש הראוי ליעשות, כמה שאירע

20 ראה רבנו בחיי באריכות. 21 ב"ר לו, ג, ועירש"י. 22 כ"ה ברמב"ן ובבחי, וראה כלאים פ"ד מ"ו. 23 במדבר פרק ו, עיין סוטה ב, א. 24 במדבר ו, ז. (עיי"ש בראב"ע פסוק ב). 25 ויקרא י, ט. וראה רש"י שם מהתור"כ. 26 במד"ר י, ח"כא, ועירובין סד, ב. 27 ד, א. 28 ברכות לא, א. ירושלמי תרומות פ"א ה"ד. 29 שופטים יג, יד. 30 פסחים פו, ב. 31 לפנינו: לבי רבי שמעון ברבי יוסי בן לקוניא, עיין ירושלמי ספ"ג דמעשרות. 32 לפנינו: רחבה. 33 ז, ב.

אשר תחשבו

לנח ורכים אחריו, וקם רבא שחטיה לר' זירא. ודרך נסי האל להביאם בכנגד הטבע להראות כחו, הביא הנס הגדול הזה הצריך שכל נקי ודעת צלול לבלתי חטוא באבדן העם הגדול על יד היין המכלכל הדעת ואב החטאים הוא, משתה אסתר אין כתוב כאן רק משתה היין³⁴. ובעבור היות המחשבה בלתי נתפסת ומתיישבת על האמתות כי אם בפועל דמיון מורגש, והיום הזה נרצה לעמא על אמתת הנס הנעשה בהפכו הוצרכנו אל השתייה, עד הגיעם ממנה אל קלקול הדבר [הפך הראוי והמבוקש אצלנו, ואז ניכר גודל הנס, וזה עיקר טעמו של דבר³⁵] לא על דרך ההשבעה ושמחת לבב בלבד, ולפי גודל הנס הסמיכו³⁶ בפרסומו לבטל עליו תלמוד תורה ועבודה³⁷.

ויתגל

ויתגל בתוך אהלה. אהלה כתיב, בתוך אהלה של אשתו³⁸, מלמד ששתיית רבוי יין מביא לידי [ריבוי] תשמיש.

כב. וירא חם אבי כנען ויגד לשני אחיו. ראה בעינו והגיד בפיו דרך שחוק וקלות ראש, וסימן לשוטה גילוי השינים. ועל זה נתקלל בעבדות, לפיכך צותה תורה ואם שן עבדו או שן אמתו יפיל לחפשי ישלחנו תחת עינו או שינו³⁹, מאחר שנכנס לעבדות בסבת ראיית עינו וגילוי שיניו בהפילם אדונם ראוי שיצא לחירות. והזכיר הכתוב שן ועין לזאת הסבה אשר בשבילה נכנס לעבדות, והוא הדין לעשרים וארבעה ראשי איברים שיוצא בהם.

ויתגל

ויכסו את ערות אביהם. גלוי הערוה חרפה היא לנו בסבת ראותינו הכלים אשר בהם יתקיים המין כפי פעולת הטבע המשחק בנו, כי אנחנו כלי אפסים ונעדרים זאת היא בשתנו ותכסנו כלמתנו. ועוד זולת ההעדר, כי אף בהיותנו חיים על האדמה תאות המשגל ותשוקתו תשחית ותשפיל משפטי השכל, ואף כשנשכיל ונדע שהוא מפסיד השכל וכח הבהמי מתגבר ונוצח על השכלי, לא נעזוב מהתעסק במעשה ההוא הנבזה וזה חסרון גדול בחקנו. ולפיכך ראוי לנח לקלל לבן שהיה עו פנים ולברך לבנים הביישנים שכסוהו, כמאמרם ז"ל⁴⁰ עו פנים לגיהנם בוש פנים לגן עדן.

כה. עבד עבדים יהיה לאחיו. יהיה עבד לאותם שיהיו עבדים לאחיו⁴¹, והמצרים היו אחיו דכתיב ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען⁴², וישראל היו עבדים להם⁴³ וכנעניים היו עבדי ישראל, וזהו שצותה תורה בעבד כנעני לעולם בהם תעבודו⁴⁴. ו"יהיה" בגימ' תלתין הו'⁴⁵, ומסורת היה ביד הקדמונים⁴⁶ שנח כשקלל את כנען הטיל

34 אסתר ה, ו. 35 מה שבסוגרים חסר בכתי"ב. 36 בכתי"ב: החמירו. 37 מגילה ג, א. 38 ב"ר לו, ז. מובא בבתיי כאן. 39 שמות כא, כרכו. וכ"ה בחוקוני מב"ר לו, ה וילקוט שמעוני רמז קמה. 40 אבות פ"ה מ"כ. 41 כ"ה בר"ק ובבעלי התוספות אות ה'. 42 להלן י, ו. וראה ראב"ע כאן. 43 שופטים ו, ח: אנכי העליתי אתכם ממצרים ואוציא אתכם מבית עבדים. 44 ויקרא כה, מז. 45 ע"י סנהדרין כב, ב. תענית יז, א. 46 ל"מ, ועיין רבינו בחיי